

PSALMY POLSKIE **CZASU REFORMY**

Tetrapla łódzka na 500 lat Reformacji

PSALMY POLSKIE CZASU REFORMY

Tetrapla łódzka na 500 lat Reformacji

Danuta Kowalska

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Historii Języka Polskiego
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

Krystyna Płachcińska

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Literatury Dawnej i Nauk Pomocniczych
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

Jarosław Płuciennik

Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Teorii Literatury
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

Wstęp

Jarosław Płuciennik

Edycja tekstu

Danuta Kowalska, Krystyna Płachcińska, Jarosław Płuciennik

Projekt typograficzny i skład

Katarzyna Turkowska

Projekt okładki

Mariusz Andryszczyk (Akademia Sztuk Pięknych w Łodzi)

Akademia Sztuk Pięknych
im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

Publikacja powstała przy współpracy z Akademią Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

Wydanie przy współudziale Archidiecezji Łódzkiej Kościoła Rzymskokatolickiego, Konsystorza Kościoła Reformowanego w Polsce, Parafii Ewangelicko-Augsburskiej św. Mateusza w Łodzi, Diecezji Warszawskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Fundacji Tolerancyjna Polska

Parafia
Ewangelicko
Augsburska
Świętego
Mateusza
w Łodzi

DIECEZJA WARSZAWSKA KOŚCIOŁA
EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO w RP

FUNDACJA
TOLERANCYJNA
POLSKA

PSALMY POLSKIE CZASU REFORMY

Tetrapla łódzka na 500 lat Reformacji

Wydali
Danuta Kowalska
Krystyna Płachcińska
Jarosław Płuciennik

wstęp napisał Jarosław Płuciennik

KSIĘGA PSALMÓW
BIBLII BRZESKIEJ

/ 9

PSAŁTERZ DAWIDÓW JANA
KOCHANOWSKIEGO

/ 191

PSAŁTERZ DAWIDÓW
JAKUBA WUJKA

/ 391

KSIĘGA PSALMÓW
BIBLI GDAŃSKIEJ

/ 591

PSALMY POLSKIE CZASU REFORMY. TETRAPLA ŁÓDZKA NA 500 LAT REFORMACJI

Historycznie rzecz ujmując, tetrapla to Biblia w czterech postaciach tłumaczeniowych, stanowiąca wyciąg z heksapli, to jest sześciu wersji Biblii, przygotowanej przez Orygenes (II/III w.). Zatem tetraplę wynalazł świat antyczny, nie nowożytny. Związek z dobą reformy jest jednak duży, gdyż wynalazek druku w XVI wieku wzmocnił ruch humanistyczny, z którego wywodzi się filologia. Możliwość wydrukowania wielojęzycznych Biblii, tak zwanych poliglot, w kolumnach drukarskich ułożonych obok siebie na stronicach książki inspirowała i wspierała rozwój krytyki tekstu, ale także kompetencji wielojęzyczności i praktyki translatorskiej. Poligloty przedstawiają same sobą przykład współistnienia wielu języków (najbardziej rozwinięta poliglota, tak zwana londyńska, to 12 różnych wersji Biblii) oraz swego rodzaju umowność tłumaczeń i relatywność kulturową. W ten sposób poligloty wyprzedziły niejako Reformację, a następnie wzmacniały ją w Europie.

Pomysł, aby uczcić 500 lat Reformacji poliglota psalmiczną w postaci tetrapli ówczesnych tłumaczeń polskich, łatwo wyjaśnić. Właśnie psalmy i ich tłumaczenia zostały przecież przez reformatorów wszystkich wyznań uznane za esencję modlitwy, a jednocześnie stanowiły obszar gwałtownego rozwoju języków ojczystych. Na psalmach praktykowali poeci, doskonaląc swój kunszt artystyczny i kształcąc siebie, ale także rozwijając język, którym można się było nie tylko modlić. Przekłady psalmów wpływały tym samym przez wieki na kształt języka polskiego, coraz lepiej dostosowanego do ekspresji uczuć, nie tylko religijnych. Warto dodać przy tym, iż modlono się, także śpiewając.

Poligloty służyły jednak nie tylko modlitwie i wystawieniu uczuć, były także domeną filologii. Można powiedzieć, że sprzyjały kontynuowaniu hebrajskiej tradycji syntezy czytania, modlitwy i badania.

Pamiętkowe wydanie na 500-lecie Reformacji czterech ówczesnych polskich tłumaczeń psalmów powstało w Łodzi. Chcieliśmy, by przybrało formę tetrapli, to znaczy, że na jednej stronicy wydrukowane są cztery wersje psalmów: parafrazy poetyckiej Jana Kochanowskiego (1579) i trzech tłumaczeń: Biblii brzeskiej (1563), psalmów Wujka (1594) oraz Biblii gdańskiej (1632). Jednak układ parafrazy Kochanowskiego czyni takie przedsięwzięcie bardzo dyskusyjnym, liczba wersów bardzo czasami odbiega od pozostałych wersji. Ze względów także estetycznych musieliśmy z tego pierwotnego projektu zrezygnować, nie rezygnując z poczowości selekcji.

W naszym wyborze widać ekumeniczny charakter projektu. Dwie wersje są protestanckie, jedna uważana za ponadwyznaniową i jedna katolicka. Czytelnik może łatwo porównać te wersje i samodzielnie obcować z pięknem języka polskiego z okresu narodzin nowożytności.

Książka jest próbą połączenia długiego trwania idei z łódzką nowoczesnością. Wielokulturowa Łódź to splot wielu tradycji, w tym żydowskich i protestanckich, a uczestnicy projektu „Łódzka tetrapla”, szanując wielość tradycji, stawiają na nowoczesność, także plastyczną. Ponadiedziesięcioletni i nowoczesny Uniwersytet Łódzki włącza się tym wydaniem w 500-letnią tradycję, bo otwarcie na przeszłość, teraźniejszość i przyszłość Łodzi i regionu wpisane jest w jego misję. Podobny cel przyświecał innej łódzkiej uczelni wyższej, Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi, której pracownicy uczestniczyli w projekcie tetrapli jako książki artystycznej. Tradycje protestanckie są w Łodzi obecne i kształtowały także ducha miasta, tej Ziemi Obiecanej. Stanowią jednocześnie stałą inspirację ku przyszłości.

Dlatego, podtrzymując antyczną tradycję psalmiczną, oddajemy w Państwa ręce edycję w nowożytnej formie tetrapli ujętej w nowoczesną szatę graficzną.

KSIĘGA PSALMÓW

**BIBLI
BRZESKIEJ**

Nota wydawnicza

Transkrypcja na podstawie *Biblia święta, tho iest, Księgi Starego y Nowego Zakonu, własnie z Żydowskiego, Greckiego, y Łacińskiego, nowo na Polski język z pilnością y wiernie wyłożone* [tzw. „Biblia brzeska”] [Stary Testament], autorstwa Lismanin, Franciszek Tł. ; Lubelczyk, Jakub Tł. ; Łaski, Jan (młodszy) Tł. ; Orszak, Grzegorz Tł. ; Stankar, Franciszek Tł. ; Satorius, Piotr Tł. ; Szoman, Jerzy Tł. ; Thenaud, Jan Tł. ; Zacjusz, Szymon Tł.; Bazylik, Cyprian. Druk. Brześć litewski 1563. Egzemplarz PAN Biblioteka Kórnicka. Dostęp online: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=2752&from=&dirids=1>. Egzemplarz porównywany z reprintem: *Biblia Święta to jest Księgi Starego i Nowego Zakonu, własnie z Żydowskiego, Greckiego, i Łacińskiego, nowo na Polski język z pilnością i wiernie wyłożone, Biblia Slavica*, Hrsg. von H. Rothe und F. Scholz unter Mitarbeit von Ch. Chanick und L. Udolph, Serie II: Polnische Bibeln, Band 2, Brester Bibel 1563, Teil 1: Stary Zakon, Teil 2: Księgi Nowego Testamentu. Kommentare, Ferdinand Schöningh, Paderborn – München – Wien – Zürich 2001.

Normy transkrypcji – zgodne z *Zasadami wydawania tekstów staropolskich, projektem*, oprac. Zespół, Wrocław 1955 (dla wydań typu B tekstów nowożytnych do połowy XVIII w.)

PSALM

1

- ¹ Szczęśliwy jest ten człowiek, który nie chodził w radzie niepobożnych, a nie stanął na drodze grzesznych, ani siedział na stolicy pośmiewców.
- ² Ale w zakonie Pańskim jest chuć jego, a w nim rozmyśla we dnie i w nocy.
- ³ I będzie jako drzewo wsadzone nad strumieniem wód, które podawa owoc swój czasu swego i nie opada list jego, a wszystko, cokolwiek czynić będzie, szczęśliwie mu przypadnie.
- ⁴ Nie tak ci złościcy będą, ale się staną jako plewy, które rozmiata wiatr.
- ⁵ A przetoż się nie ostoją złościcy na sądzie ani grzesznicy w zgromadzeniu sprawiedliwych.
- ⁶ Abowiem Pan zna drogę sprawiedliwych, a droga niepobożnych zginie.

- 1 Przeczcze się buntuje pogaństwo, a po próżnicy szemrzą narodowie?
2 Zastawili się królowie ziemscy, a książęta radzą się społem przeciwko Panu i przeciw Pomazańcowi Jego mówiąc:
3 „Potargajmy związki ich, a odrzucmy powrozy ich”.
4 Ale Ten, który mieszka w niebie, naśmiej się z nich, a Pan szydzić z nich będzie.
5 Tedy będzie k nim mówił w popędlivości swojej, a w gniewie swoim przestraszy je.
6 Mówiąc: „A Jam postanowił Króla mojego nad Syjonem, górą świętą moją”.
7 Opowiem ten dekret, który mi Pan opowiedział: „Syn mój Ty jesteś, któregom Ja dziś porodził.
8 Żądaj ode Mnie, a podam narody w dziedzictwo Twoje, a w osiadłość Twą granice ziemie.
9 Potrzesz je laską żelazną, a jako naczynie zduńskie pokruszysz je”.
10 Terazże zrozumieście, królowie, nauczcie się, sędziowie ziemie.
11 Służcie Panu w bojaźni, a rozradujcie się Jemu w strachu.
12 Pocałujcie Syna, by się snadź nie rozgniewał, a iżbyście nie zginęli z drogi, gdyby z prędką zapaliła się popędlivość Jego. Szczęśliwi wszyscy, którzy jedno w Nim ufają.

PSALM

2

PSALM

3

- ¹ *Psalm Dawidów, gdy uciekał przed Absalomem, synem swoim.*
- ² Panie, jako się wiele namnożyło nieprzyjaciół moich, a jako się ich wiele oborzyło przeciwko mnie.
- ³ Wiele ich mówią duszy mojej: „Nie mać ten wybawienia od Boga”. *Sela.*
- ⁴ A wszakoż Ty, Panie, jesteś tarcza moja, i owszem, chwała a Ten, który wywyższasz głowę moję.
- ⁵ Wołałem głosem swym do Pana, a ozwał mi się z góry swej świętej. *Sela.*
- ⁶ Jam się układał i zasnąłem, a ocuciłem się; abowiem mię Pan podpierał.
- ⁷ Nie lękam się i dziesięci tysięcy ludu, którzy mię zewsząd ogarnęli.
- ⁸ Jedno Ty, Panie, powstań, a wybaw mię Boże mój, abowiemeś Ty dał policzek wszystkim nieprzyjaciołom moim, a pokruszyłeś zęby złodźników.
- ⁹ Od Panać jest wybawienie, a błogosławieństwo Twoje nad ludem Twym. *Sela.*

- ¹ *Przedniejszemu nad śpiewaki, na neginot, psalm Dawidów.*
- ² Boże sprawiedliwości mojej, gdy Cię wzywam, ozów mi się, abowiemeś Ty mnie sprawił przestrzeństwo w miejscu ciasnym, zmiłuj się nade mną a wysłuchaj modlitwy moje.
- ³ Synowie ludzcy, i dokądże będziecie lżyć chwałę moję? Miłując próżności, a szukając kłamstwa? *Sela.*
- ⁴ Wiedźcież, żeć Pan sobie obrał miłosiernego, a wysłucha Pan, gdy zawołam do Niego.
- ⁵ Lękajcież się, a nie grzeszcie, rozmyślajcie w sercach swych na łożach waszych, a umilknicie. *Sela.*
- ⁶ Sprawujcież ofiary sprawiedliwości, a ufajcie w Panu.
- ⁷ Wieleć ich mówią: „Któż nam da oglądać dobra?” Ale Ty, Panie, oświeć nad nami światłość oblicza Twego.
- ⁸ Tyś mi więczszą radość sprawił w sercu mym, aniżli ją oni miewają na on czas, gdy zbierają obficie zboża swe i wina swoje.
- ⁹ Położę się, a społu zasnę w pokoju, abowiem Ty sam, Panie, sprawisz mi mieszkanie bezpieczne.

PSALM

4